

CYNGOR GWYNEDD

PWYLLGOR	PWYLLGOR ARCHWILIO
DYDDIAD	11 CHWEFROR 2016
TEITL	BIL LLYWODRAETH LEOL (CYMRU) DRAFFT – YMGYNGHORIAD LLYWODRAETH CYMRU
PWRPAS YR ADRODDIAD	RHOI CYFLE I'R PWYLLGOR ARCHWILIO YSTYRIED CYNNWYS Y BIL
AWDUR	DEWI MORGAN, UWCH REOLWR REFENIW A RISG
GWEITHREDIAD	CYMERADWYO'R SYLWADAU DRAFFT, NEU GYNNIG ADDASIADAU

1. CYFLWYNIAD

- 1.1 Yng Ngorffennaf 2014 cyhoeddodd Llywodraeth Cymru bapur gwyn *Datganoli, Democratiaeth a Chyflawni – Diwygio Llywodraeth Leol* a oedd yn datgan bwriad y Llywodraeth i gyflwyno deddfwriaeth er darparu ar gyfer diwygio llywodraeth leol. Cyhoeddwyd dau bapur gwyn pellach yn Hydref 2014 a Chwefror 2015 yn datblygu'r cynigion yma ymhellach. Mabwysiadwyd y Bil Llywodraeth Leol (Cymru) cyntaf gan y Cynulliad ar yr 20 Hydref 2015 – h.y. Deddf Llywodraeth Leol (Cymru) 2015 – a oedd yn caniatáu i baratodau gael eu gwneud ar gyfer rhaglen o uno a diwygio llywodraeth leol.
- 1.2 Mae Llywodraeth Cymru bellach yn ymgynghori ar ail Fil Llywodraeth Leol (Cymru); disgwylir iddo ddod i rym yn 2017, h.y. Deddf Llywodraeth Leol (Cymru) 2017. Mae'r Bil yn cynnig diwygiadau sylfaenol i lywodraeth leol yng Nghymru, ac er mai un o agweddau allweddol y Bil yw ad-drefnu awdurdodau lleol mae hefyd yn cynnwys ystod o ddarpariaethau statudol eraill sydd ynglŷn â llywodraethu cynghorau sirol a chymuned. Mae'r holl ddogfennau i'w gweld ar wefan Llywodraeth Cymru trwy ddilyn y ddolen hon:-
[http://gov.wales/consultations/localgovernment/draft-local-government-\(wales\)-bill-consultation/?skip=1&lang=cy](http://gov.wales/consultations/localgovernment/draft-local-government-(wales)-bill-consultation/?skip=1&lang=cy)
- 1.3 Bwriad yr ymgynghoriad yw darparu cyfle i wneud sylwadau ar y darpariaethau fydd yn cael eu hystyried gan Lywodraeth Cymru wedi etholiadau Mai 2016. Y terfyn ar gyfer ymateb yw 15 Chwefror 2016.
- 1.4 Mae gwahanol elfennau o'r bil wedi ei drafod gan y Pwyllgor Safonau ar 20 Ionawr a'r Pwyllgor Craffu Corfforaethol ar 4 Chwefror. Disgwylir i'r sylwadau gael eu cymeradwyo'n ffurfiol yn y Cabinet ar 16 Chwefror.
- 1.5 Mae hwn yn gyfle i'r Pwyllgor Archwilio gyfrannu at ymateb Cyngor Gwynedd i'r ymgynghoriad ar y Bil drafft.

2. MATERION PENODOL

2.1 Mae'r Bil wedi ei osod allan mewn 7 rhan:

Rhan 1 Ardaloedd Llywodraeth Leol a Chynghorau Sir

Rhan 2 Pŵer cymhwysedd cyffredinol.

Rhan 3 Hybu mynediad i lywodraeth leol.

Rhan 4 Swyddogaethau Cynghorau Sir a'u haelodau

Rhan 5 Cynghorau Sir: Llywodraethu yn well.

Rhan 6 Cynghorau Cymuned.

Rhan 7 Materion y gweithlu.

2.2 Mae sylwadau wedi cael eu gwahoddoddd gan nifer o aelodau ac uwch swyddogion ar y bil, gan ei fod yn un eang iawn.

2.3 Fodd bynnag, mae dau ran penodol fyddai o ddiddordeb i'r Pwyllgor Archwilio, sef:

- **Rhan 1** (Ardaloedd Llywodraeth Leol a Chynghorau Sir), **Pennod 3** (Sefydlu'r Cynghorau ar Gyfer y Siroedd Newydd), **Adran 16 (ac Atodlen 3)** sy'n ymwneud â Cynghorau Newydd: Cyllid.
- **Rhan 5** (Cynghorau Sir: Llywodraethu yn Well), **Pennod 7** sy'n ymwneud â Pwyllgorau Llywodraethu Corfforaethol ac Archwilio.

3. CYNGHORAU NEWYDD: CYLLID

3.1 Mae'r ddogfen ymgynghorol yn cynnwys 4 cwestiwn penodol ym maes Cyllid Llywodraeth Leol, sef:

Cwestiwn 1.7: A oes gennych unrhyw sylwadau cyffredinol am y darpariaethau yn adran 16 ac Atodlen 3 i'r Bil Drafft sy'n ymwneud â chyllid Llywodraeth Leol?

Cwestiwn 1.8: Sut y gallai Llywodraeth Cymru fesur y nifer sy'n osgoi talu Ardrethi Annomestig ar hyn o bryd?

Cwestiwn 1.9: A oes gennych unrhyw sylwadau neu awgrymiadau ynghylch sut y gallai deddfwriaeth yn y dyfodol helpu i leihau'r nifer sy'n osgoi talu Ardrethi Annomestig?

Cwestiwn 1.10: Ym mha ffyrdd eraill y gallai Llywodraeth Cymru alluogi Llywodraeth Leol i leihau'r nifer sy'n osgoi talu ac sy'n twyllo'r system Ardrethu Annomestig?

3.2 Mae'n werth nodi ei fod yn ymddangos yn rhyfedd fod y cwestiynau hyn am dreth annomestig wedi cael eu cynnwys yn yr ymgynghoriad yma, gan ei fod yn fater braidd yn ymylol i brif fater yr ymgynghoriad, sef Diwygio Llywodraeth Leol.

3.3 Mae ymateb drafft i'r cwestiynau hyn wedi eu cynnwys yn **Atodiad 1. Gofynnir i'r Pwyllgor ystyried yr ymatebion hyn, cadarnhau ei fod yn cytuno â'r sylwadau yn Atodiad 1, ychwanegu iddynt, neu gynnig sylwadau amgen.**

3.4 Hefyd, gofynnir i'r Pwyllgor ystyried un mater arall yn y maes yma, sydd ddim yn ymddangos fel cwestiwn penodol, ond sydd yn fater llawer mwy creiddiol i brif faes yr ymgynghoriad hwn. Gellid rhoi sylw iddo dan gwestiwn 1.12: A oes materion eraill o natur dechnegol y dylid hefyd eu hystyried?

3.5 Y mater hwn yw'r angen i'r Llywodraeth roi trefniadau yn eu lle ar gyfer harmoneiddio lefelau Treth Cyngor yr awdurdodau newydd o 1 Ebrill 2020. Bydd y siroedd newydd yn cynnwys ardaloedd oedd gyda lefelau gwahanol o Dreth Cyngor cyn hynny. Er mwyn sicrhau fod pawb yn yr ardaloedd newydd yn talu yr un lefel o Dreth Cyngor, rhaid cyflwyno trefniadau trosiannol fel nad yw'r awdurdodau newydd yn dioddef colledion oherwydd fod Treth Cyngor rhai rhannau o'r sir yn cael eu "rhewi" tan fod rhannau eraill o'r sir newydd (oedd yn talu Treth Cyngor is dan yr hen drefn), yn dal i fyny.

3.6 Ar adeg ad-drefnu llywodraeth leol 1996, rhoddwyd y trefniadau hyn yn eu lle, gyda grant llywodraeth yn digolledu'r awdurdodau yn ystod y cyfnod trosiannol. Mae'n bwysig fod y Cyngor yn pwysu am hyn ar gyfer ad-drefnu 2020 hefyd.

3.7 **Gofynnir i'r Pwyllgor gytuno i'r Pennaeth Cyllid gynnig sylwadau i'r perwyl yma fel rhan o'r ymateb y Cyngor i'r Bil drafft.**

4. PWYLLGORAU LLYWODRAETHU CORFFORAETHOL AC ARCHWILIO

- 4.1 Bwriad y Llywodraeth, trwy'r Bil, yw ehangu rôl statudol Pwyllgorau Archwilio'r Cynghorau, gan eu gwneud yn Bwyllgorau Llywodraethu Corfforaethol ac Archwilio.
- 4.2 Mae'r rhan perthnasol o'r Bil wedi ei gynnwys yn **Atodiad 2**.
- 4.3 Yn Nghyngor Gwynedd, y Pwyllgor Archwilio yw'r "rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu". Bwriad y Bil fydd gwneud hynny yn statudol.
- 4.4 Gwelir fod cyfeiriad at ddyletswyddau'r Pwyllgor i sicrhau asesiad o allu'r awdurdod i gydymffurfio â'i ddyletswyddau o dan adran 111 o Ddeddf Llywodraeth Leol (Cymru) 2017. Y dyletswyddau hyn yw sicrhau fod gan yr awdurdod drefniadau llywodraethu priodol. Hynny yw, fod y cyngor sir, mewn perthynas ag arfer ei swyddogaethau, yn gwneud, gweithredu a chydymffurfio â threfniadau ("trefniadau llywodraethu") at ddiben sicrhau llywodraethu da, atebolrwydd, a bod ei adnoddau yn cael eu defnyddio mewn modd darbodus, effeithlon ac effeithiol.
- 4.5 Os daw'r Bil i rym, bydd rhaid i bob awdurdod gynnal Hunanasesiad o'i Drefniadau Llywodraethu yn ogystal ac chyfuniad o asesiad gan gymheiriaid, asesiad ar y cyd ac adolygiad llywodraethu annibynnol. Y cynnig yn y ddogfen ymgynghorol yw y dylai'r cyfrifoldeb fod ar y Pwyllgorau Llywodraethu Corfforaethol ac Archwilio i ddwyn yr Awdurdod Lleol i gyfrif am weithredu mewn ymateb i'r rhain.
- 4.6 Mae'r Bil Drafft yn ei gwneud yn ofynnol i'r Pwyllgorau Llywodraethu Corfforaethol ac Archwilio adolygu ymateb yr Awdurdod i adroddiadau ac argymhellion a wnaethpwyd o dan yr asesiadau hyn ac, os yw'n briodol, i wneud argymhellion i'r Awdurdod. Ni fyddai hynny yn symud i ffwrdd o'r hyn yr ydym eisoes wedi ei sefydlu yn y Cyngor yma.
- 4.7 Mae'r Bil hefyd yn mynnu fod traean o aelodau'r Pwyllgor Llywodraethu Corfforaethol ac Archwilio yn aelodau lleyg, ac fod Cadeirydd y Pwyllgor yn aelod lleyg.
- 4.8 Mae'r ddogfen ymgynghorol yn y cynnwys y cwestiwn canlynol:

Cwestiwn 5.4: A oes gennych unrhyw sylwadau am rôl arfaethedig y Pwyllgorau Llywodraethu Corfforaethol ac Archwilio mewn perthynas ag ymateb yr Awdurdod Lleol i'r hunanasesiad, yr asesiad gan gymheiriaid, yr asesiad cyfun a'r adolygiad llywodraethu?

4.9 Mae ymateb drafft y Cyngor i'r Bil, fel a drafodwyd gan y Pwyllgor Craffu Corfforaethol ar 4 Chwefror, yn nodi:

1. Nid oes unrhyw broblem o ran y dyletswydd ar lywodraethu - Dylai hynny fod yn rhan naturiol o waith pob cyngor. Un pwynt y mae'r Cyngor wedi ei wneud yn gyson yw'r angen i leihau'r baich rheoleiddio allanol. Os yw'r drefn hunan-asesu a'r adolygiad cymheiriaid yn hwyluso hynny, byddai i'w groesawu ar yr amod nad yw'r trefniadau o gwmpas hynny yn rhy feichus a biwrocraidd. Ar ben hynny, mae'r trefniadau sydd yn cael eu hawgrymu ar gyfer derbyn cwynion am hyn yn codi risg amlwg o drefn allai gael ei ddefnyddio i ddibenion maleisus.

2. Mae'r syniad o roi'r cyfrifoldeb llywodraethu corfforaethol yn glir yn maes llafur un pwyllgor yn un da ond mae'r Cyngor am bwysleisio y dylid gadael materion fwy manwl fel lle i drafod mater i fyny i gynghorau unigol yn hytrach na datgan hynny mewn statud.

4.10 Gofynnir i'r Pwyllgor Archwilio gadarnhau ei fod yn cytuno â'r sylwadau ym mharagraff 4.9, ychwanegu iddynt, neu gynnig sylwadau amgen.